

Pabradės tiltų užrašai: sociolingvistinis aspektas*

Joana Gruodytė

Lietuvių kalbos institutas

Tyrimo objektas. Šiame straipsnyje nagrinėjama labai savita ir iki šiol lietuvių kalbotyroje itin menkai tirta tema – nelegalūs viešieji užrašai, žodynuose dar vadinami grafitais. Nuo įprastinių viešųjų užrašų jie skiriasi tiek turiniu, tiek pateikimo forma.

„Tarptautinių žodžių žodyne“¹, „Dailės žodyne“² pateikiamos dvi žodžio *grafitai*³ reikšmės – pirmoji apibrėžia senuosius sienų įrašus, piešinius, ženklus, antroji – šiuolaikinius nelegalius viešųjų vietų užrašus ir piešinius, purkštus aeroxoliniais dažais. „Subkultūros terminų žodynyje“⁴ *grafitai* aiškinami kaip sienų užrašai ir piešiniai, kuriais reiškiamas subkultūros narių protestas prieš visuomenės gyvenimo standartus ir demonstruojamos alternatyvios idėjos.

Visą grafitų įvairovę stengiamasi aprėpti Walterio Kocho „Paprastų formų žodyne“. Pasak jo, tai

„Atsitiktiniai, tai yra nepageidaujami ir neoficialūs užrašai ir ženklai viešose vietose kartu su viešosiomis rūbinėmis, reklaminiiais skelbimais ir kelio ženklais, persirengimo kabinomis, kalinių kameromis, stočių fojė, laukiamosiomis salėmis, autobusų ir tramvajų stotelėmis, telefonų būdelėmis, liftais, medžiais ir suolais, mokykliniais baldais, paminklais, namų sienomis, geležinkelio, automobilių ir upių tiltų stulpais ir baliustradomis, vidinėmis ir išorinėmis autobusų ir traukinių sienomis. Užrašais gali būti piešiniai, simboliai, pavieniai žodžiai ir vardai, frazės, sakiniai, eilėraščiai, dialogai, pasakymai. Naudojamas bet koks instrumentas, paliekantis paviršiuje žymę: kreida, pieštukas, rašiklis, spalvoklis, aeroxoliniai dažai, spalvota kreida, peilis, lazda.“⁵

Nepaisant gausių ir įvairių šio reiškinio apibrėžimų ir klasifikacijų, tyrėjų sutariama, jog grafitai yra komunikacijos būdas, kurio pagrindiniai bruožai – viešumas ir neoficialumas⁶.

Straipsnis „Versmės“ leidyklai įteiktas 2012 06 04, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2015 03 16, pirmą kartą paskelbtas 2017 08 03 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visateksteje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2017-11/36-311/LI.

* Straipsnis paskelbtas 2010 m. <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2010/1-4/70-80.pdf>.

¹ *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius, 2001, p. 276.

² *Dailės žodynas*, atsak. red. J. Mulevičiūtė, Vilnius, 1999, p. 145.

³ „Dailės žodyne“ pateikiama nelinksniuojama forma *grafiti*.

⁴ Ramanauskaitė E. Slengo kultūra, *Darbai ir dienos*, 1999, nr. 11 (20), p. 227. Čia taip pat pateikiama nelinksniuojama forma.

⁵ Випадкови, тобто небажані й неофіційні написи і знаки в громадських місцях разом із громадськими вбиральнями, рекламними оголошеннями й дорожніми знаками, роздавальнями, в'язничними камерами, вокзальними холами, залами для чекання, автобусними й трамвайними зупинками, телефонними будками, ліфтами, деревами й лавками, шкільними меблями, пам'ятниками, стінами будинків, стовпами й балюстрадами залізничних, автодорожних і річкових мостів, внутрішніми й зовнішніми стінами автобусів та потягів. Написами можуть бути малюнки, символи, поодинокі слова й імена, фрази, речення, вірші, діалоги, вислови. Використовується будь-який інструмент, що залиша слід на поверхні: крейда, олівець, ручка, маркер, фарба в аерозолі, кольорова крейда, ніж, палка (Koch W. A. *Simple Forms: An Encyclopaedia of Simple Text-Types in Lore and Literature*, Bochum, 1994, p. 111. Cituota iš Бажкова Э., Лур'я М., Шумов К. Миські графіті, *Nezaleznyj kul'turolohičnyj časopys "i"*, 2005, nr. 38, c. 168. Prieiga internete: <http://www.ji.lviv.ua/pdf/38pdf>).

⁶ Бажкова Э., Лур'я М., Шумов К. Миські графіті, *Nezaleznyj kul'turolohičnyj časopys "i"*, 2005, nr. 38, c. 175. Prieiga internete: <http://www.ji.lviv.ua/pdf/38pdf>.

Žodynų definicijos ne visada atitinka pavienių žmonių ar net kalbinės bendruomenės sąvokos supratimą. Tokį nesutapimą patvirtina Mykolo Romerio Teisės fakulteto studentų atliktas tyrimas. Apklausus įvairaus amžiaus vilniečius, paaiškėjo, kad labiausiai grafitais laikomi aerozoliniais dažais purkšti piešiniai, erdviniai tūriniai užrašai. Visų amžiaus grupių respondentų, manančių, kad paprasti užrašai taip pat yra grafitai, buvo mažiausiai⁷. Šiame straipsnyje aptariami būtent tokie užrašai: paprasti, išraižyti arba užrašyti žymikliais (spalvukliais), tepikliais, o ne aerozoliniais dažais, ne tūriniai, lengvi perskaityti. Suprantama, jie (priklausomai nuo pasirinktos klasifikacijos) laikytini vienu arba keliais grafitų porūšiais. Vis dėlto *grafitų* terminas, pirmiausiai daugumai žmonių besisiejantis su dideliais tūriniais aerozoliniais dažais purkštais įmantriais užrašais ir piešiniais, nevertojamas, nes gali klaidinti ir nuvilti skaitytoją.

Išsamiai viešuosius Vilniaus užrašus yra aptaręs kalbininkas Pranas Kniūkšta. Mokslininko teigimu, aiškiausia yra kalbinė viešojo užrašo reikšmė: apibendrinus aiškinamųjų lietuvių kalbos žodynų („Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“⁸ ir „Lietuvių kalbos žodyno“⁹) pateikiamus reikšmių apibrėžimus, viešaisiais užrašais laikytini „*visiems skirti aiškiai matomi užrašai, nesvarbu kokia yra jų forma ir turinys*“¹⁰. Remiantis šiuo apibendrinimu, sienų, tiltų ir kitų plokštumų užrašai taip pat galėtų būti laikomi tam tikros rūšies viešaisiais užrašais. Vis dėlto, ko gero, kiekvienam aišku, kad nelegalūs viešųjų vietų užrašai, apie kuriuos bus kalbama šiame straipsnyje, nėra „tikrieji“ viešieji užrašai. Nelegalius viešųjų plokštumų užrašus ir piešinius tiria įvairių sričių mokslininkai – archeologai, istorikai, sociologai, etnologai, teisininkai ir pan., tačiau čia nebus pateiktos visos jų tyrimo apžvalgos įvairiais aspektais.

Gausios įvairių užrašų tyrimų nuorodos pateikiamos leidinyje „Graffiti“¹¹. Kaip minėta, nedidelį visuomenės požiūrio į grafitus ir jų raidą tyrimą yra atlikę Mykolo Romerio universiteto teisės specialybės studentai. Varšuvos universitete buvo parašytas magistro darbas apie tualetų užrašus, vėliau šio darbo pagrindu išleista knyga¹². Krantinėse ir kitose švartavimosi vietose esančius užrašus yra aprašęs M. Derycke¹³. Internetinėje erdvėje šiam reiškiniui – jo istorijai, atlikimo technikai, vertinimui, konkrečių užrašų pateikimui – skiriama nemažai dėmesio. Tiesa, ne visuose tinklalapiuose pateikiami užrašai turi vietos ir laiko koordinatės, dėl to tokių užrašų tyrimas leistų atskleisti tik pačius bendriausius ypatumus. Didžiulis grafitų tyrimų rinkinys – beveik 27 metus kauptas Axelio Thielio archyvas¹⁴.

Tyrimo medžiaga ir tikslas. Šiame straipsnyje sociolingvistiniu aspektu (suprantama, kiek leidžia surinkta medžiaga) aptariami dviejų Pabradės tiltų (tilto per Žeimeną ir tvenkinio tilto) užrašai¹⁵. Pasirinkti labiausiai aprašinėti tiltai: miesto centre esantys tiltai negausūs užrašų, kai kurie tiltai turi per

⁷ Plačiau žr. www3.mruni.lt/~akiskis.geriausi.grafiti.ppt.

⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. S. Keinys, Vilnius, 2000, p. 931.

⁹ *Lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. V. Vitkauskas, Vilnius, 1999, t. 19, p. 268.

¹⁰ Kniūkšta P. *Viešieji užrašai. Po dokumentus ir Vilniaus gatves pasižvalgus*, Vilnius, 2006, p. 11.

¹¹ *Graffiti*, Stuttgart, 2004, p. 79–80.

¹² <http://www.e-lama.pl/artykuly/6411/WCiagajace-rozmowy-toaletowe/>.

¹³ http://filologija.vukhf.lt/6-11/doc/4.1%20Derycke_vertimas.doc.

¹⁴ <http://www.graffitiforschung.tk/>.

¹⁵ Pabradėje yra 3 tiltai per Žeimeną, 1 tiltas per Dubingėlę, 1 viadukas ir 1 tvenkinio tiltas.

mažai plokštumų, tinkamų rašyti. Nuo abiejų pasirinktų tiltų surinkta apie 280 užrašų. Tiriamų vienetų skaičius apytikris: gana sudėtinga nustatyti vieno užrašo ribas – ne visada aišku, kur jo pradžia, o kur pabaiga; ar matomas užrašas yra visas, ar tai didesnio, jau nebematomo (nusitrynusio, sunaikinto ir pan.) užrašo dalis; ar rašyta vieno žmogaus, ar vėliau jis pildytas kitų asmenų¹⁶.

Skiriant užrašus vieną nuo kito, kreiptas dėmesys į jų dėmenų išsidėstymą, rašyseną, atlikimo (užrašymo, įbrėžimo) priemonę. Dauguma užrašų yra nedatuoti¹⁷, jų skaičius nuolat kinta – vieni nyksta, kiti atsiranda. Jų keitimąsi ar nykimą skatina ne tik oro sąlygos, bet ir oficialūs ir neoficialūs cenzoriai, nauji „rašytojai“, nutrinantys, uždažantys, užbraižantys senuosius užrašus, todėl tikėtina, kad esantys (vadinasi, išlikę) užrašai yra palyginti nauji. Savotišku egzistavimo laiko matuokliu galima laikyti 2 tvenkinio tilto užrašus – *Diana / aš čia buvau / 2004 05 04, Aš irgi čia buvau / 2004 05 10 / Kristi...*¹⁸ Neaišku, ar esama senesnių nei 2004 metų užrašų. Naujesnis (-ių) yra – *Eugenijus / Ostapenko / „Dviratukas“ (~Dviratukas) cool!!!*¹⁹ ‘puiku, nuostabu’.

Tyrimo medžiaga surinkta 2008 metų rudenį: pirmiausia užrašai kuo tiksliau perrašyti ranka, vėliau duomenys surinkti kompiuteriu, įdomesni nufotografuoti. Norint kuo išsamiau pristatyti neiprastą tiriamąjį objektą, stengiasi atsakyti į 5 klausimus: kas, ką, kodėl, kokia kalba, kaip užrašė? Todėl svarstoma galima užrašų autorystė, temos, rašančiųjų tikslai, rašymo kalbos pasirinkimas, užrašų savitumas.

Užrašų autoriai. Nors dauguma tirtų užrašų yra anoniminiai, tačiau iš jų ši bei tą galima pasakyti apie autorius. Užrašų vieta – miesto tiltai – yra vieša, visiems prieinama, todėl teoriškai galėtume daryti prielaidą, kad ant tiltų galėtų rašyti kiekvienas miesto gyventojas ar svečias. Tačiau tokių užrašų nelegalumas siaurina galimų „rašytojų“ skaičių. Labiausiai tikėtina, kad įvairias viešąsias plokštumas (vadinasi, ir tiriamuosius tiltus) žymikliais (spalvikliais), tepikliais, dažais ir kitomis priemonėmis margina mokyklinio amžiaus jaunimas. Neatmestina ir prielaida, kad tiriamieji užrašai (arba jų dalis) yra tam tikros, apibrėžtos, asmenų grupės raiška²⁰.

Pasirašytai laikomi 22 (8 %²¹) užrašai. Pagal pasirašymo būdą jie skiriami į 3 grupes:

1) užrašo tekstas ir rašiusiojo vardas, slapyvardis, inicialai, pvz.: *Tollik ja tebia liubliu (tvoį Vasilij) ‘Tolik, aš tave myliu (tavo Vasilij)’²², Люблю / меня Vladik* (širdelės kontūre įrašyta K) V. + K ‘Myliu tave, Vladik’, *Gintas S*****v / tu man patinki ♥ / Agnė iš Modulo (~Modulio²³)...*, *Aš myliu / savo KICIU! / ALEX (~Aleks), ŽUDIMAS (~žudymas) RŪKO! / DJ TANIUXX... (~Taniuksss), myliu Tave / Rolandas²⁴,*

¹⁶ Jei dalis užrašo parašyta kito asmens, tai ši dalis laikoma atskiru užrašu.

¹⁷ Pastebėtina, kad laiko požiriu tiriama grafitai gali būti labai nevienodi. Štai, pavyzdžiui, M. Derycke nagrinėti upeivių grafitai apima 78 metų (gal net ilgesnį) tarpinį (http://filologija.vukhf.lt/6-11/doc/4.1%20Derycke_vertimas.doc).

¹⁸ Pasvirais brūkšniais žymima eilutės riba. Įdomu, kad nors rašomoji plokštuma leidžia parašyti keliolika metrų, tačiau dauguma užrašų panašesni į neilgų eilučių poetinius tekstus.

¹⁹ Eugenijaus Ostapenko atliekama daina „Dviratukas“ pasirodė 2008 metų pradžioje.

²⁰ Privačiame pokalbyje pasakyta dr. Loretos Vaicekauskienės pastaba.

²¹ Čia ir toliau pateikiami procentai visų turimų užrašų atžvilgiu.

²² Viengubose kabutėse pateikiamas nelietuviškų užrašų vertimas. Versta straipsnio autorės.

²³ Moduliu vadinama miesto dalis, kurioje anksčiau veikė to paties pavadinimo skaičiavimo prietaisų gamykla.

²⁴ Gali būti, kad *Rolandas* yra kreipinys, plg.: *Gintas S*****v / tu man patinki ♥ / Agnė iš Modulo (~Modulio)...*

MYLIU ARTURA T. IŠ DIDLAUKĖS / IR MYLĖSIU AMŽINAI... :(/ V. D., ВЛАДИК Я ТЕБЯ ЛЮБЛЮ ♥ K 'Vladik, aš tave myliu', Myli o kas TAVE ADOMAI / GINTARĖ*, Diana / aš čia buvau / 2004 05 04, Aš irgi čia buvau / 2004 05 10 / Kristi...;

2) autorius įrašytas užrašo tekste, pvz.: ČIA buvo Nasty Girl 'nepadori mergina', Mattafy ir Naughty Girl 'išdykusi mergina' :)), Čia buvo / Nataša ir ANIA, Čia buvo / WLADKOS BAŠKA (~Vladkos Baska), LOVE IS NAME / SEX IS GAME / FORGET THE NAME / AND PLY THE GAME / ČIA BUVO R. S. 'Meilė yra pavadinimas, seksas yra žaidimas, pamiršk pavadinimą ir žaisk žaidimą', Pydaras eima (~Eima)! čia rašo eva (~Eva), čia buvo / ernas (~Ernas), Čia / Buvo / Cypliuukas / Ewka (~Evka) :) / Beata:), P. S. čia... A. C. atspėk!, 8635 Aš esu Sania!;

3) prielinksnio nuo konstrukcija, pvz.: nuo Ž. M. ir K. P.

Vardais, pravardėmis pasirašyti ir kai kurie anoniminiai užrašai (remiantis gramatinių formų vartojimu), pvz., 8635 Esu seksualus (~seksualus) :, Aš išvoirkėlis (~išvoirkėlis) / MANO NR..., Zawackas (~Zawackas) gražus! O aš balerina. :, leidžia nustatyti autoriaus lytį. Atrodo labiau tikėtina, kad tokius užrašus, kaip – 8678 14 m / Ieszko (~iesko) merginos, JIEŠKAU (~ieskau) PANU / 8645, – rašė jaunuoliai, o – MYLIU JŪS (~jus) Visus! / Ypač / Berną..., aš ji (~ji) myliu tik nzn (= nežinau) ką? :P, 8603 / Ieskau drouga (~drauga) – merginos.

Kita vertus, tokios rašiusių lyties interpretacijos gali būti klaidingos, plg., TOLIK ja tebia liubliu (tvoi Vasilij) 'Tolik, aš tave myliu (tavo Vasilij)'.

Kalbant apie grafitų kultūros ypatumus, nurodoma, kad vyrai sudaro 99,5 % visų autorių (10 100 asmenų imtyje 95 moterys)²⁵. Lietuviškuose straipsniuose apie grafitų raidą nurodoma, kad, remiantis tyrimų ir srities žinovų duomenimis²⁶, grafitai "iš esmės yra jaunų vyrų pasaulis, merginos sudaro gal tik vieną procentą visų autorių"²⁷. Gatvės kultūrai skirtame žurnale „G-vė“ spausdintuose interviu su Lietuvos miestų grafitų autoriais taip pat aiškėja, kad merginų, marginančių sienas, tėra vos viena kita: „pas mus grupėje yra mergina, vienintelė Lietuvoje turbūt ir ji taip pat nebijo piešt ir naktį“²⁸. Vis dėlto ir straipsniuose, ir interviu kalbama apie didelius, dažnai sunkiai pasiekiamose vietose esančius, pavojingus atlikti užrašus. Aptariamųjų tiltų užrašų atveju fizinės merginų ir vaikinių galimybes galima vertinti kaip lygias – lengva ir greitai užrašyti, palyginti saugu.

Tiesioginių rašančiojo amžiaus nuorodų tiltų užrašuose nėra. Kelta prielaida, kad užrašų rašytojai yra mokyklinio amžiaus²⁹. Autoriaus metų rodikliais galima laikyti tiesiogiai arba netiesiogiai nurodytą aprašomojo amžių – 8678 14 m / Ieszko (~iesko) merginos, 8658 SEXI GIRL 'seksuali mergina' 16 metų³⁰, Wirgis (Virgis) 18 m / 8648, Aš jus myliu o ypač tą pidarą 'gėjų'

²⁵ <http://users.aol.com/archive1/de.html>. Šiuo metu tinklalapis neveikia. Naudotasi 2002-05-27 iš jo išspausdintu straipsniu.

²⁶ Nėra nei tikslių tyrimų pavadinimų, nei kokių nuorodų.

²⁷ http://www.ore.lt/t_graffiti.html.

²⁸ Gladki Down P. Kalbančios sienos. Pokalbis su NWS, G-vė, 2008, nr. 03 (08), p. 47; Rinkevičius D. BRA: Bombing'o ponierių pėdsakais, G-vė, 2008, nr. 04 (10), p. 30-35; Boguševičius A. Dvi upės – dvi srovės..., G-vė, 2008, nr. 05 (11), p. 14-19; Zarembe Eazee M. ZED ONE: graffiti – tai kažkas daugiau..., G-vė, 2008, nr. 06 (12), p. 48-53; Zarembe Eazee M. ZED ONE: graffiti – tai kažkas daugiau..., G-vė, 2008, nr. 07 (13), p. 26-29; Zarembe Eazee M. Menas gatvėse. Interviu su Edgaru Andriūnu, G-vė, 2008, nr. 08 (14), p. 30-32.

²⁹ Viename iš straipsnių apie grafitus nurodoma, kad grafitų „meistro vidutinis amžius yra maždaug 18 metų (aišku, būna ir visai jaunų, ir jau penkiasdešimt pasiekusių autorių)“ (http://www.ore.lt/t_graffiti.html).

³⁰ Čia ir toliau ?? pažymėta tai, kas užtepta ir neperskaitoma.

*Eimą / iš 6^c (juokauju) / tokio ahuro (~bachūro) 'vaikino' neįmanoma mylėt!, EVA IŠ 6A / ♥ / ↓ 8625, JULIA S*****Č³¹ SUKA! Z 6^a KL. 'Julia S. kalė, paleistuvė! Iš 6^a kl.', GINTARĖ 7^A / JĖGA, ← ir visos iš / 7c, ?????? 7^a / DURA 'kvailė' :D, 10^c narkomanų klasė. Tikėtina, kad įdomus, dėl to vertas užrašyti ant tilto to paties amžiaus arba šiek tiek jaunesnis ar vyresnis žmogus. Kaip matyti iš pavyzdžių, jauniausias aprašomojo amžius būtų 12–13 metų, vyriausias – 18 metų. Taigi tikėtina, kad daugelis šių užrašų autorių – jaunuoliai, lankantys vidurinę mokyklą.*

Vaikinų ir merginų įvardijimai. Sociolingvistikoje kalbos ir giminės ryšys tiriamas kaip vyrų ir moterų kalba ir kaip kalboje atsiskleidžiantis požiūris į kiekvieną iš lyčių³². Turima medžiaga leidžia tirti tik pastarąjį – kiek dėmesio skirta kiekvienai lyčiai, kaip įvardijami, apibūdinami užrašuose paminėti asmenys.

Tiltų užrašuose esantys asmenų pavadinimai skirti į dvi grupes – įvardijimus ir įvardijimus su apibūdinimais. Toks skyrimas atrodo tikslingas keliant prielaidas apie rašančiųjų intencijas: ar norima tiesiog užrašyti savo ar kitų asmenų vardus, pvz.: *EDITA*.), 8635 *Aš esu Sania!*, pademonstruoti asmeninį žodyną ir kūrybiškumą, pvz.: *pisbobiai, gejus (~gėjus) tikrai*, ar ketinama pagirti, įžeisti ir pan. konkretų asmenį, pvz.: *GINTARĖ 7^A / JĖGA* 'puiki, nuostabi, šauni', *ELKA BAMŽA* 'asociali'.

Abiejų lyčių asmenų įvardijimų skaičius vienodas: 44 moteriškosios lyties asmens ir 44 vyriškosios lyties asmens įvardijimai. Tikrinio arba bendrinio žodžio pasirinkimas priklauso nuo kalbėtojo intencijų, įvardijamo asmens pažinimo lygio – oficialiaisiais asmenvardžiais gali pavadinti tik juos žinantis asmuo. Norėdamas apibendrinti, išryškinti diferencinius pavadinamojo asmens bruožus, parodyti savo santykį su kalbamuoju dalyku, kalbėtojas vartos bendrinį žodį, o siekdamas individualizuoti – tikrinį³⁴.

Tiltų užrašuose tikrinių vardų, pavadinančių vyriškosios lyties asmenis, kur kas daugiau nei bendrinių – 34 ir 10. Didžiąją tikrinių įvardijimų dalį sudaro vardai – *Linas* (5)³⁵, *Vladik* (5), *Adomas* (2), *Saša* (4), *Sania*³⁶ (3), *Saška* (2), *Dariukas* (2), *Tolik* (2), *Arturas*, *Arūnas*, *Eimantas*, *Gintaras*, *Nikita*, *Olegas*, *Rolandas*, *Ruslanas*, *Virgis*, *Aivarja*, *Ernas*, *Gica*, *Kieša*. Pavarde, pravarde, slapyvardžiu³⁷ asmuo pavadinamas retai – *Бантик* 'Bantik', *Brazauskas*, *Ficil* (2), *Karakanda*, *Серый* 'Seryj', *Igariozzz*. Asmuo gali būti pavadinamas ir labai tiksliai: vardu ir pavarde, vardu ir pravarde – *Gintas* S*****v, *Edgaras* Z*****s, *Igorius* K*****o, *Valera* B*****k, *Houmeris Simsonas*, *Ronaldas* A*****a, *Jurka* K*****a.

Bendriniai asmens įvardijimai nustato rašytojo santykį su aprašomuoju – *vaikinas (~vaikinas)*, *bernas*, *drougas (~draugas)*, jais įvardijamam asmeniui priskiriami įvairūs bruožai: netradicinė seksualinė orientacija, pasileidimas –

³¹Pateikiant užrašus, kuriuose asmuo įvardijamas vardu ir pavarde, paliktas vardas ir pirmoji ir paskutinė pavardės raidės.

³²Plačiau žr. Džežulskienė J. Kalba ir giminė, *Sociolingvistika ir kalbos kultūra*, sud. L. Grumadienė ir R. Marcinkevičienė, Vilnius, 1994, p. 55–61.

³³Šiuo atveju ir toliau kalbėtojas – rašytojas.

³⁴Jakaitienė E. *Lietuvių kalbos leksikologija*, Vilnius, 1980, p. 87.

³⁵Skliustuose nurodomas asmens pavadinimo pavartojimų skaičius.

³⁶Vardai *Sania*, *Saša*, *Saška* gali būti tiek vyriško vardo *Aleksandr*, tiek moteriško – *Aleksandra* mažybinė forma. Pagrįščiausiai vyriško vardo mažybinėmis formomis laikytini 3 užrašų vardai – *Saška* + *Vika* = ♥ *Love* ♥, *Julija* + *Sania* = ♥, *Julia* + *Sania*.

³⁷Asmens pavadinimų laikymas pravardėmis arba slapyvardžiais gana sąlygiškas – remiamasi asmeniniu žinojimu, pvz.: *Karakanda*, užrašymu, pvz.: *Igariozzz*.

gėjus, pisbobis, proto stygius – *lopas* ‘kvailys, nevykėlis’³⁸, *patraukli/nepatraukli* išvaizda, *geras/blogas būdas* – *urodas* ‘negražus, išsigimėlis’, *gražolis* (~*gražuolis*), *teroristas*, profesija – *liočikas* ‘lakūnas’.

Tikrinių moteriškosios lyties asmenų įvardijimų, kaip ir vyrų, taip pat daugiau nei bendrinių – 34 ir 5. Aprašomasis asmuo dažniausiai pavadinamas vardu, vardo trumpiniu, deminutyviniu vardo vediniu – *Rita* (5), *Vika* (4), *Julia* (2), *Edita* (2), *Alina*, *Beata*, *Diana*, *Elena*, *Emilija*, *Erika*, *Eva*, *Gintarė*, *Ignė*, *Julija*, *Kotryna*, *Laura*, *Renata*, *Vidmantė*, *Ania*, *Ingrid*, *Kata*, *Kristi*, *Nataša*, *Olia*, *Ewka*, *Ritka*, *Lenčik*, *Wercik* (~*Verčik*). Nėra nė vieno užrašo, kuriame aprašomoji būtų pavadinta pavarde, tik 1 užrašė pavartota pravardė – *braškia* (~*braškė*). Keli dvinariai asmens įvardijimai – *Ignė V.*, *Irka P****a*, *Julia F***a*, *Vika D.* (2), *Dianka Kt.*

Bendrinių įvardijimais aprašomosioms priskiriami pasileidimas – *shalava* (~*šalava*) ‘kekšė, paleistuvė’, išvaizdos ir būdo ypatumai – *blondinė*³⁹, profesija – *stiuardesė*. Pageidaujamas santykis išreiškiamas įvardijimais – *pana*, *mergina*, pvz.: *JIEŠKAU* (~*ieškau*), *PANU* / 8645, 8678 14 m / *Ieszko* (~*ieško*) *merginos*. Pastaruoju įvardijimu tiesiog gali būti nurodoma asmens lytis – *Čia buvo mergina ir maudėsi Tai va.*).

Palyginus įvardijimų ir įvardijimų su apibūdinimais grupes, pastebėta, kad pastaroji grupė yra mažesnė: 83 ir 60. Galima manyti, kad rašantiesiems ne visada svarbu parodyti savo santykį su aprašomaisiais, dažnai tiesiog „įamžinamas“ savo ar kito asmens vardas. Iš kitų vyriškosios lyties asmens įvardijimų su apibūdinimais pavartojimų skaičiumi ir įvairove išsiskiria netradicinę seksualinę orientaciją ir proto stygių pabrėžiantys asmens pavadinimai, pvz.: *Žilas gėjus*, *visi bernai pidarai*, *Igor i* ‘ir’ *Dima ot gėjukai*⁴⁰ *jus* (~*jūs*), *Nikita kvailys*, *Mr. Valery durak* ‘kvailys’, *Edvin lox* ‘kvailys, nevykėlis’⁴¹, *on debil* ‘jis debilas’, *visi bernai dalbajobai*⁴² ‘labai buki’.

Moteriškosios lyties asmenis aprašančiuose tilto užrašuose daugiausia dėmesio skirta aprašomųjų pozityviems ir negatyviems išvaizdos ir būdo ypatumams ir pasileidimui, pvz.: *aš balerina*, *Gintarė 7^A jėga* ‘puiki, nuostabi, šauni’, *Edita sexy* ‘seksuali’, *Rita kukla* ‘lėlė’, *Elka shalava žirnaja karova* ‘kekšė, paleistuvė, riebi karvė’, *Elka A. vaniučka* (2) ‘smirdalė’, *Elka bamža* (2) ‘asociali’, *Elka suka* ‘kalė, paleistuvė’, *patyrusi čiulpykė* (~*čiulpikė*), *Lauruha* (~*Laurucha*) *kekšė*.

Užrašų temos. Pasak vieno straipsnio „Anonimų auklėjimas ir komentarų problema“ skaitytojo, „Kol nebuvo interneto, „komentarai“ buvo rašomi ant tvorų ir sienų (tik nepalyginamai mažiau – viena ar dvi dešimtys „komentarų“ per visą Vilnių, o turinys buvo vienas – žmogaus anatomija)“⁴³. Turima medžiaga šios nuomonės nepatvirtina. Tiesa, užrašų skirstymas pagal temas sąlygiškas, pvz.: 8623 *Gražolis* (~*gražuolis*)!, 8635 *Esu seksualus* (~*seksualus*) : – asmens vertinimas ar siekis susipažinti?

Skirtos asmens vertinimo (67 užrašai), pvz.: *Jurka nors gražus / bet*

³⁸Plačiau žr. Zaikauskas E. *Lietuvių žargono žodynėlis*, Vilnius, 2008, p. 89.

³⁹Skirta prie išvaizdos ir būdo ypatumų remiantis platesniu kontekstu – visu užrašu – *BLONDINĖS VALDO!*

⁴⁰Plačiau žr. Gudavičius A. *Etnolingvistika*, Šiauliai, 2000, p. 138.

⁴¹Daugiau reikšmių žr. Zaikauskas E. *Lietuvių žargono žodynėlis*, p. 88.

⁴²Pateikiami ne visi šio tipo užrašai. Pačių nešvankiausių atsisakyta etikos sumetimais.

⁴³<http://www.nezinau.lt/anonimu-auklejimas-ir-komentarų-problema>.

melagis., NIKITA ! / *kvailys*, meilės (46), pvz.: Rita + Linas = ♥ / (MYLIMVIENAS-KITA) (~*mylim vienas kita*), MYLIU ARTURA T. IŠ DIDLAUKĖS / IR MYLĖSIU AMŽINAI... :(/ V. D., sekso (10), pvz.: 8647 – *noriu sex* (~*sekso*) / *palapnosiu!* :), *Teikiu sexo* (~*sekso*) *paslaugas* 8676 / *laukiu*, pažinties (18), pv z.: 860?480?? WAIKINAS (~*vaikinas*) RAŠIKIT *nePASIGailesit*⁴⁴, muzikinė (16), pvz.: *The RASMUS*, MARLIN MANSON, temos. Kadangi ne visada lengva suformuluoti užrašo temą, tai nemaža dalis medžiagos liko nesuklasifikuota – 122 užrašai nepriskirti nė vienai iš išvardytų temų.

Elektroninio diskurso elementai. Neįprastas žodžių rašymas (rašmenys, trumpinimai), gausūs jausmaženkliai⁴⁵, slapyvardžiai⁴⁶ sieja tiltų užrašus su elektroninės terpės kalba.

Siekdami palikti kuo įmantresnį užrašą, rašytojai vartoja internete ir ypač trumpuosiose žinutėse paplitusius rašmenis (raidės be varnelių, raidžių kombinacijos, keičiančios lietuviškos abėcėlės raides, greitesnės klaviatūra rinkti raides, keičiančios įprastą raidę arba dviejų raidžių junginį⁴⁷, tik elektroninio pašto adrese vartojamas ženklas).

1 lentelė

Tiltų užrašų rašmenys

Tiltų užrašų rašmuo	Įprastas rašmuo	Pavyzdžiai
<i>s, šh</i>	š	8603 / <i>leskau drauga</i> (~ <i>drauga</i>), AŠH MILIU (~ <i>myliu</i>) TAVE!!! NEKAM (~ <i>niekam</i>) NEADIDUOSIU (~ <i>neatiduosiu</i>)! :D
<i>z</i>	ž	<i>aš ji</i> (~ <i>ji</i>) <i>myliu tik nzn kq?:P</i>
<i>w</i>	<i>v</i>	860?480?? WAIKINAS RAŠIKIT (~ <i>rašykit</i>) <i>nePASIGailesit</i> . (~ <i>nepasigailėsit</i>), <i>Virgis</i> 18 m / 864 8
<i>x</i>	<i>ks</i> <i>ch</i>	8635 <i>Esu seksualus</i> !; <i>Teikiu sexo paslaugas</i> 8676 / <i>laukiu eik tu nx!</i> , <i>ejk</i> (~ <i>eik</i>) <i>nx</i> ⁴⁸
@	<i>a</i>	<i>L@b@i?</i> .

Ko gero, aptarti dalykai ant tiltų yra atsiradę iš įpratimo taip rašyti arba siekiant išsiskirti, nes mygtuko paspaudimų skaičius, alternatyvios raiškos kūrimas nesant ypatingojo rašmens ir kiti panašūs veiksniai, rašant ranka, nebeaktualūs.

Be to, su rašymo greičiu, ženklų taupymu (trumpuosiose žinutėse), savito rašymo siekiu elektroninėje terpėje yra susijęs žodžių trumpinimas. Tiltų užrašų sutrumpinimai, ko gero, yra atsiradę dėl tų pačių priežasčių kaip ir anksčiau aptarti rašmenys, pvz.: *aš ji* (~*ji*) *myliu tik nzn* (~*nežinau*) *kq?:P*, *papildyk tl2* (~*Tele 2*) *parašysiu*!; *eik tu nx!* (~*nachui*⁴⁹), *Liočikas* + *stiuardėsė* = *daug KM* (~*karštos meilės*) *Liektuve* (~*lėktuve*)!, *Kas per chuinia rašė šitą š.* (~*šūda*).

⁴⁴Pastebėtina, kad siekiama greitos komunikacijos: visuose pažinties užrašuose pateikiamas telefono numeris. Tik 1 užrašė yra nurodytas elektroninio pašto adresas – *kiesajus??@one.lt*. Kadangi šis pašto adresas ir sudaro visą užrašo tekstą, manoma, kad jis pateiktas ne pažinties tikslu (jei tokio tikslo ir esama, tai žodžiais jis neišreikštas).

⁴⁵Dėl termino plačiau žr. Miliūnaitė R. Pirmas žvilgsnis į tinklaraščių kalbą, *Kalbos kultūra*, 2008, nr. 81, p. 18, 16 išnaša.

⁴⁶Pastarieji aptarti kalbant apie asmenų įvardijimus.

⁴⁷Mobiliuoju telefonu *w* surenkama 1 mygtuko paspaudimu, o *v* – 3–5 paspaudimais. Junginys *ks* greičiau ir, jaunimo supratimu, stilingiau užrašomas *x*.

⁴⁸Įdomu, kad tuo pačiu ženklu žymimi skirtingi garsai, ir, ko gero, niekas neklysta skaitydamas.

⁴⁹Nesutrumpinta forma atstatyta pagal E. Zaikausko „Lietuvių žargonų žodyną“ (2008, 97).

Rašytojo santykis su rašomaisiais dalykais, nuostatos reiškiamos ne tik žodžiais, bet ir elektroninėje komunikacijoje plačiai vartojamais jausmaženkliais. Ant tirtų tiltų rastas 41 toks užrašas⁵⁰. Ir be tikslių skaičiavimų matyti, kad dažniausia yra dvitaškio ir dešiniojo skliausto kombinacija – :), reiškianti šypsena, pokštą, teigiamą rašomojo dalyko vertinimą⁵¹, pvz.: 8695 – *nerašykit:), VIKA:), kaip šmaištu (~šmaikštu) :)*⁵².

Užrašų kalbos. Suprantama, kad keliakalbio ir keliataučio miesto tiltų užrašai nėra vienakalbiai. Miesto seniūnijos duomenimis, Pabradėje gyvena apie 7 000 žmonių. Daugiau nei pusė (60 %) gyventojų yra lenkai, 29,5 % – lietuviai, 10 % – rusai, 0,5 % – žydai, karaimai ir kt.⁵³ Remiantis statistiniais gyventojų pasiskirstymo pagal tautybę duomenimis, galima daryti prielaidą, kad turėtų vyrauti užrašai slavų kalbomis. Kita vertus, tautybė ir kalba nebūtinai susijusios.

Mieste veikia 2 gimnazijos – Pabradės „Ryto“ (mokomoji kalba – lietuvių) ir Pabradės „Žeimenos“ (mokomosios kalbos – lenkų, rusų). Pastarojoje bendras mokinių skaičius 546 (iš jų lenkų – 357 (28,7 %), o rusų – 189 (15,2 %) ⁵⁴. Pabradės „Ryto“ gimnazijoje mokosi 697 (56,1 %) mokiniai⁵⁵. Atsižvelgiant į tikėtiną rašančiųjų amžių, didesnė yra lietuviškosios gimnazijos mokinių bendruomenė.

Suskaičiuoti, kiek ir kokių kalbų užrašų esama ant tiltų, nėra labai paprasta net turint visą (tiesa, apytikrą) skaičių. Kai kurie užrašai yra per trumpi, sudaryti vien iš tikrinių žodžių, neturintys nei kalbinių, nei nekalbinių ženklų, kuriais remiantis, galėtų būti laikomi konkrečios kalbos užrašais, pvz.: *Ingrid, EDITA*.

Be to, ne visų kalbų elementai yra pateikiami įprasta raiška (t. y. lietuvių kalbos žodžiai užrašyti lietuviška abėcėle, rusų kalbos žodžiai užrašyti rusiška abėcėle ir t. t.). Rusiški tilto užrašai yra dvejopi – užrašyti kirilica ir lotyniškosios abėcėlės arba jos pagrindu sudarytų abėcėlių rašmenimis, pvz.: *Серый я тебе...* ‘Seryj aš tau’, *RITA LIUBI LINASA KAK ON LIUBIT TEBIA* ‘Rita, mylėk Liną, kaip jis myli tave’, *ELKA Shalava žirnaja karova* ‘Elka kekšė, paleistuvė, riebi karvė’⁵⁶. Vieną kelių dėmenų užrašą gali sudaryti skirtingų kalbų žodžiai, pvz.: *ČIA buvo Nasty Girl* ‘nepadori mergina’, *Mattafy ir Naughty Girl* ‘išdykusi mergina’ :)), *IGOR I DIMA ot gėjukai jus (~jūs) :*), *PATYRUSI ČIULPykė (~čiulpikė) / zvani ‘skambink’ / 8689*.

Didžiausią Pabradės tiltų užrašų dalį sudaro lietuviški užrašai – 128 (45,7 %) ⁵⁷, rusų kalba – 30 (10,7 %) užrašų, anglų kalba – 23 (8,2 %). Tik 1 lenkiškas užrašas (0,4 %) – *JULIA S*****Č SUKA! Z 6^a KL* ‘Julia S*****č kalė, paleistuvė! Iš 6^a kl.’ Be to, lenkų rašytinės kalbos ženklais galima laikyti nebel kelis lietuviškų užrašų rašmenis – *w, ś, sz*, pvz., *Čia buvo WLADKOS BAŠKA (~Vladkos Baska), 8678 14 m Ieszko (~ieško) merginos*. Keliakalbiais laikomi 16 (5,7 %) užrašų. Dėl jau anksčiau minėtų priežasčių 82 užrašų kalba neidentifikuota.

⁵⁰ Viename užraše gali būti ir keli jausmaženkliai. Jų kiekis neskaičiuotas.

⁵¹ Šios ir kitų kombinacijų reikšmės pateikiamos Crystal D. *Language and the Internet*, Cambridge, 2006, p. 40.

⁵² Žodyje *šmaištu* praleista raidė *k*.

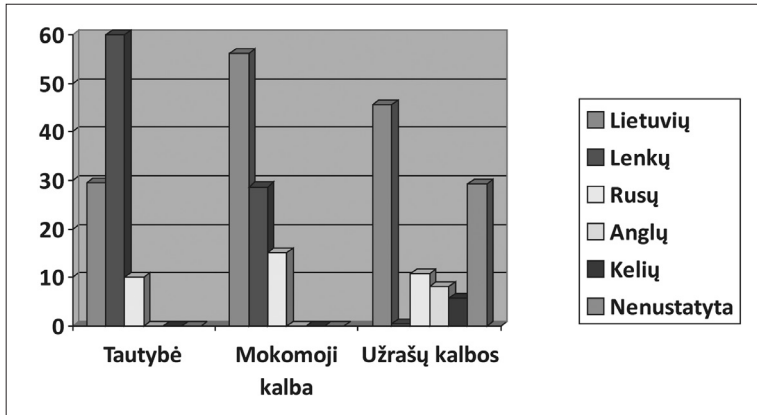
⁵³ Chatkevičienė A. Pabradės miesto sociolingvistinis tyrimas. Bakalauro darbas, Vilnius, 2008, p. 8, <http://www.svcionys.lt/index.php?1579717453>.

⁵⁴ <http://www.lvm.pabrade.lm.lt/mokiniai.htm>.

⁵⁵ <http://www.rytas.pabrade.lm.lt/istorija.html>.

⁵⁶ Viena iš priežasčių, dėl kurios rusiški tilto užrašai rašomi ne kirilinėmis raidėmis, ko gero, yra nemaža elektroninės terpės kalbos įtaka.

⁵⁷ Skliaustuose nurodyta, kokią dalį tiltų užrašų sudaro kiekvienos kalbos užrašai.

1 pav. Pabradės gyventojų tautybės, mokomosios kalbos ir užrašų kalbos santykis

Apibendrinimas

Atlikus dviejų labiausiai aprašintų Pabradės tiltų užrašų tyrimą, paaiškėjo, kad užrašų autoriai yra abiejų lyčių mokyklinio amžiaus jaunuoliai, dažniausiai norintys likti anonimiški. Rašančiųjų supratimu, tiltų plokštumos tinka išiamžinti, reikšti teigiamą arba neigiamą aprašomo asmens vertinimą, pranešti apie meilę, lytinius santykius, susipažinti, užrašyti mėgstamas muzikos grupes ar atlikėjus.

Rašoma lietuvių, rusų, lenkų, anglų kalbomis. Esama užrašų, sudarytų iš kelių kalbų žodžių. Kiekybinių gimtosios kalbos, mokomosios kalbos ir užrašų kalbos duomenų gretinimas rodo, jog nėra griežtos šių dalykų tarpusavio sąsajos: vyrauja lietuviški užrašai (gimtakalbių bendruomenė mieste nedidelė, mokinių bendruomenė didžiausia), tik vienas užrašas lenkų kalba (gimtakalbių bendruomenė mieste didžiausia, nemaža mokinių bendruomenė), beveik po lygiai užrašų rusų (mažos gimtakalbių ir mokinių bendruomenės) ir anglų kalba (remiantis turimais duomenimis, nei gimtakalbių, nei šia kalba besimokančių asmenų mieste nėra).

Įsiamžinimas, teigiamas ar neigiamas asmens įvertinimas ir kitos aktualios temos, užrašytos potencialiam adresatui nesuprantama kalba, – beprasmiai, neinformatyvūs, neperskaitomi ženklai. Galima manyti, jog užrašų pasiskirstymas kalbomis rodo rašančiųjų supratimą apie tai, kokia kalba tinkamiausia (mokama ir suprantama, prestižiška, vadinasi, išimintina ir daranti įspūdį) viešosios vietos užrašams. Geriausiai minėtus kriterijus (suprantamumą, prestižiškumą), užrašų rašytojų supratimu, atitinka valstybinė kalba.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Pabradė“ (vyr. redaktorius ir sudarytojas *Kęstutis Marcinkevičius*).

Straipsnio kalbos redaktorė *Auksė Gasperavičienė*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Alozas Pranas Knabikas*.

Straipsnis vertintas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).